

EGY KISTÉRSÉG SIKERÉNEK TITKA – AVAGY TETTEK ÉS TERVEK A NYUGATI-KAPU TÉRSÉGFEJLESZTÉSI TÁRSULÁS „HÁZATÁJÁN”

(Main Factors of Success of the „Nyugati-Kapu” Region: Plans and Actions for Development)

SZÖRÉNYINÉ KUKORELLI IRÉN

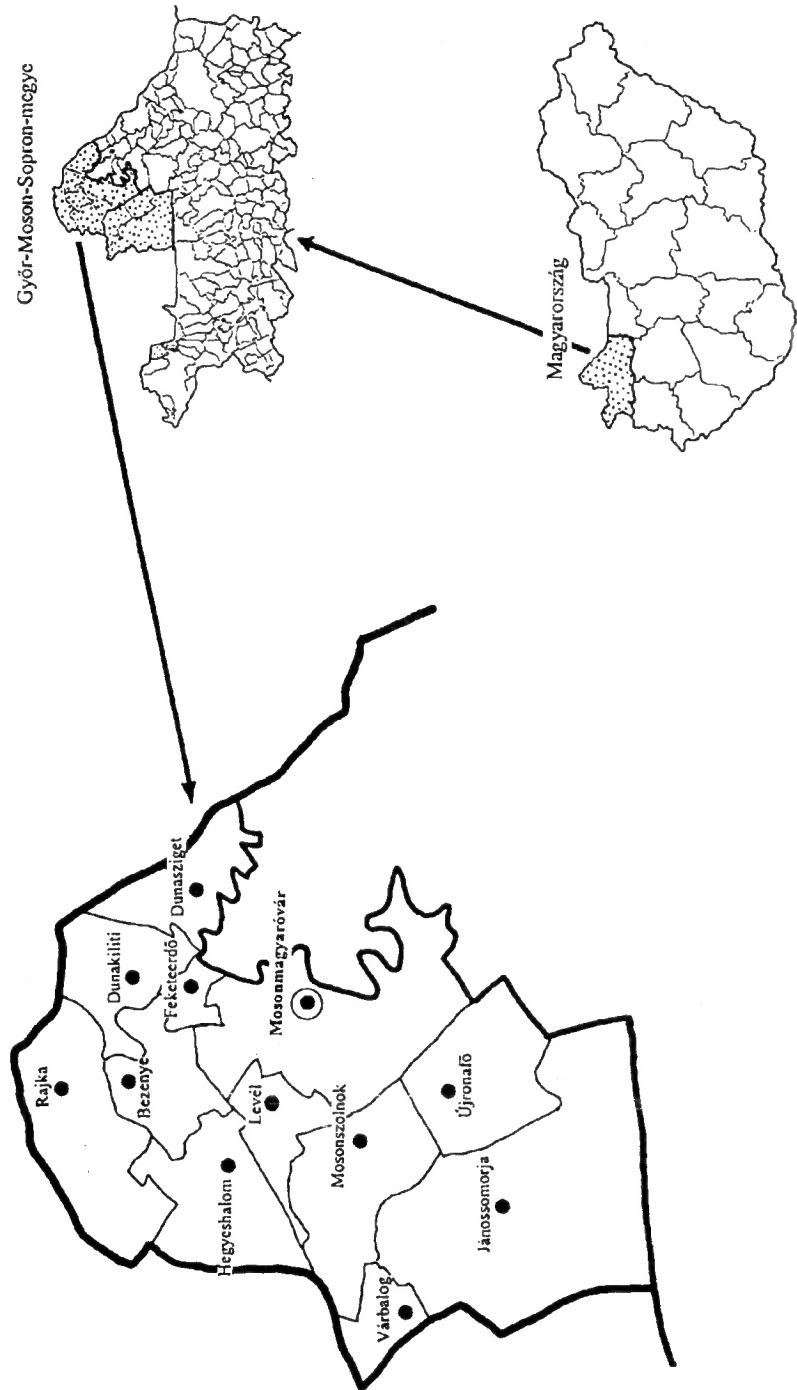
Magyarország gazdaságilag egyik legdinamikusabb területén, Győr-Moson-Sopron megyében, annak észak-nyugati részén, az osztrák és szlovák hármashatár menti területen helyezkedik el az a 12 település, amely számára az alábbiakban összefoglalt koncepció készült (1. ábra).

A *Nyugati-Kapu Térségfejlesztési Társulás* 1995-ben alakult meg. Az első lépésben nyolc település önkormányzata (Bezenye, Dunakiliti, Dunasziget, Feketeerdő, Hegyeshalom, Levél, Mosonszolnok, Rajka), illetve polgármestere kötelezte el magát az önkormányzati határokat átlépő gazdaságfejlesztés mellett. Alapító tagnak számít a *Győr-Moson-Sopron Megyei Önkormányzat* is, amely erkölcsi és anyagi támogatással egyaránt részt vesz a társulás munkájában. Alakuláskor a társulás területe 280,5 km², lakónépessége 15.000 fő volt. A társulásnak jelenleg 12 tagja van, mert az alapító tagokhoz először Újrána, majd Mosonmagyaróvár, Jánossomorja, és végül Várbalog is csatlakozott. Mosonmagyaróvár csatlakozásával a térség városa, húzóereje is a társulás tagjává vált, de székhelye továbbra is Levél. Az új belépőkkel együtt a társulás lélekszáma már meghaladja az 50 ezer főt, területe az 586 km²-t. A "kapu" elnevezés ráillik a térségre, hiszen Levél, Mosonmagyaróvár és Hegyeshalom települések az M1-es autópálya (E60-as főútvonal), Mosonmagyaróvár, Rajka, Jánossomorja és Bezenye az E65-ös, E75-ös út mentén fekszik, így a kistérségben *három nemzetközi főútvonal találkozik*.

A társulás 1996 évben a Megyei Területfejlesztési Tanács első pályázati kiírását kihasználva, megpályázta a térségfejlesztési koncepció készíttetését, s így a megyében elsők között készítette el a térség társadalmi-, gazdasági analízisét és fejlesztési koncepcióját. A kutatás során kapott eredmények arra utaltak, hogy a térség nem egy átlagos vidéki térség, annak állapota, eredményei kedvező jegyeket mutatnak a korábban górcső alá vett térségekhez képest. Már a kutatómunka első fázisában megfogalmazódtak a kérdések, amelyek a *hipotézis* felállításához vezettek.

- Miben, mely mutatók alapján ítélnéjük az átlagnál kedvezőbb helyzetűnek a térséget?
- Miben más ez a térség más határmenti régiókhoz képest?
- Melyek a térség erősségei?
- Melyek azok a tényezők, melyek gyorsították a térség fejlődését?
- Mennyire homogén a térség, ami a fejlettséget illeti?
- Lehet-e azt mondani a térségről, hogy "sikerrégió"?

1. ÁBRA
„NYUGATI-KAPU”-térségfejlesztési Társaság
„NYUGATI-KAPU” Regional Development Association

A feltett kérdésekre a rendelkezésre álló statisztikai adatok és a kutatás során megszerzett információk együttesen szolgáltak válasszal.

A térséganalízis főbb megállapításai

Az analízis során részletesen vizsgáltuk a gazdaság legfontosabb jellemvonásait, a humán tényező főbb aspektusait, az infrastruktúra jelenlegi kiépítettségi szintjét.

A humán tényező főbb aspektusai

A térség egészére a kedvező korösszetétel, a bevándorlás, az alacsony munkanélküliség jellemző, azaz dinamikus térség benyomását kelti. A térségben az elvándorlások száma a megyei értéknél jóval alacsonyabb, a vándorlási különbözet pozitív, azaz a térség népességbefogadó. 1980-tól a népességszám emelkedett (1980-ban 52.016 fő, 1995-ben 53.410 fő), az 1980 évihez képest 2,7%-kal. Ez akkor következett be, amikor az ország népessége csökken, mivel a természetes szaporodás országos trendjei itt is érvényesülnek, a népesség növekedése elsősorban a bevándorlással magyarázható.

Köztudott, hogy a munkanélküliség Budapest után Győr-Moson-Sopron megyében a legalacsonyabb, de a megye rátájához képest - ahogyan azt a 2. ábra is mutatja - ebben a térségben még kedvezőbb a helyzet, sőt a vizsgálatok is alátámasztották azt, hogy a térségben gyakorlatilag *munkaerő-hiány* lépett fel.

Jánossomorja, Mosonszolnok, Levél és Rajka települései, a második világháborút követő nagymértékű kitelepítések ellenére *német nemzetiségű* jellegét megtartotta. A németnyelv-tudás a *határon túli munkavállalást* is lehetővé tette, és legalisan vagy illegálisan, de már az 1980-as évek végén megindult a munkavállalók serege a határon túlra, közülük legtöbben mezőgazdasági idenymunkát vállaltak, de jelentős számú volt a *mesteremberek* munkavállalása is.

A külföldi munkavállalásnak két hatása volt, részben megoldotta az 1990-es évek elején jelentkező munkanélküliségi problémát, vagyonosodási lehetőséget biztosított, illetve gazdasági kapcsolatok építését indukálta. Így a gazdasági tapasztalatok és egy gazdasági társaság indításához szükséges tőke és kapcsolat egyszerre volt jelen. Röviden úgy fogalmazhatjuk, hogy magas a térség lakosságának adaptációs képessége.

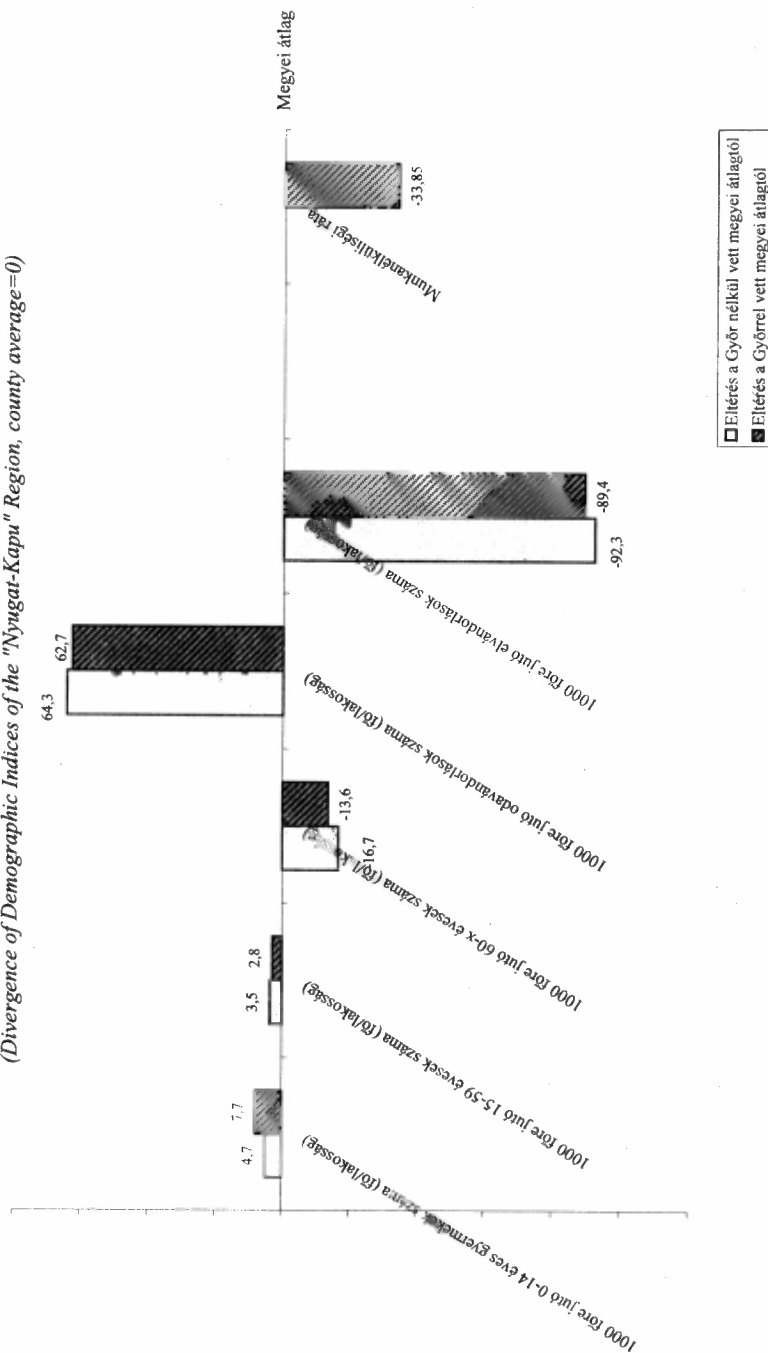
Ugyanakkor érzékeltetni kell a lopakodó veszélyt is, hiszen ahol a megélhetés kedvezőbb feltételei vannak jelen, ott a *deviáns, bűnöző bevándorlók* rétege is megjelenik. A térségben ez a jelenség összefüggésbe hozható a tranzitforgalom folyamatos növekedésével. E kedvezőtlen folyamat kiszűrése csak úgy lehetséges, ha a negatív folyamat elé megyünk, s már annak kezelését kezdjük el.

A gazdaság főbb vonásai

A térség gazdasági szerkezetváltása a rendszerváltással egy időben kezdődött el. Az osztrák és német tulajdonú *vegyes vállalatok* ebben a térségben jelentek meg először, alig találunk itt olyan települést, ahol ne működne külföldi érdekeltségű gazdasági társaság.

2. ÁBRA

A Nyugati Kapu egyes demográfiai jellemzőinek eltérése a megyei átlagtól
(Divergence of Demographic Indices of the "Nyugat-Kapu" Region, county average=0)

Forrás: Saját számítás a T-Star (KSH, 1996) alapján

Mind a korlátolt felelősségű, mind a betéti társaságok, továbbá az egyéni vállalkozások 1.000 főre jutó száma is meghaladja a Győr nélkül számított megyei átlagot, amely alapvetően *e térség erős gazdasági aktivitására* utal. Úgy tűnik, a betéti társasági forma nagyvárosi jelenség, mivel a megyei átlag Győr nélkül 5,18/1.000 lakos, a Győrrel együtt számolt átlag 7,63/1.000 lakos. Az utóbbi érték magasabb a Nyugati Kapu értékénél, bár közel van hozzá. Az egyéni vállalkozók száma is a megyei átlag körül mozog, első esetben megyei átlagnál magasabb, második esetben alacsonyabb annál (3. ábra).

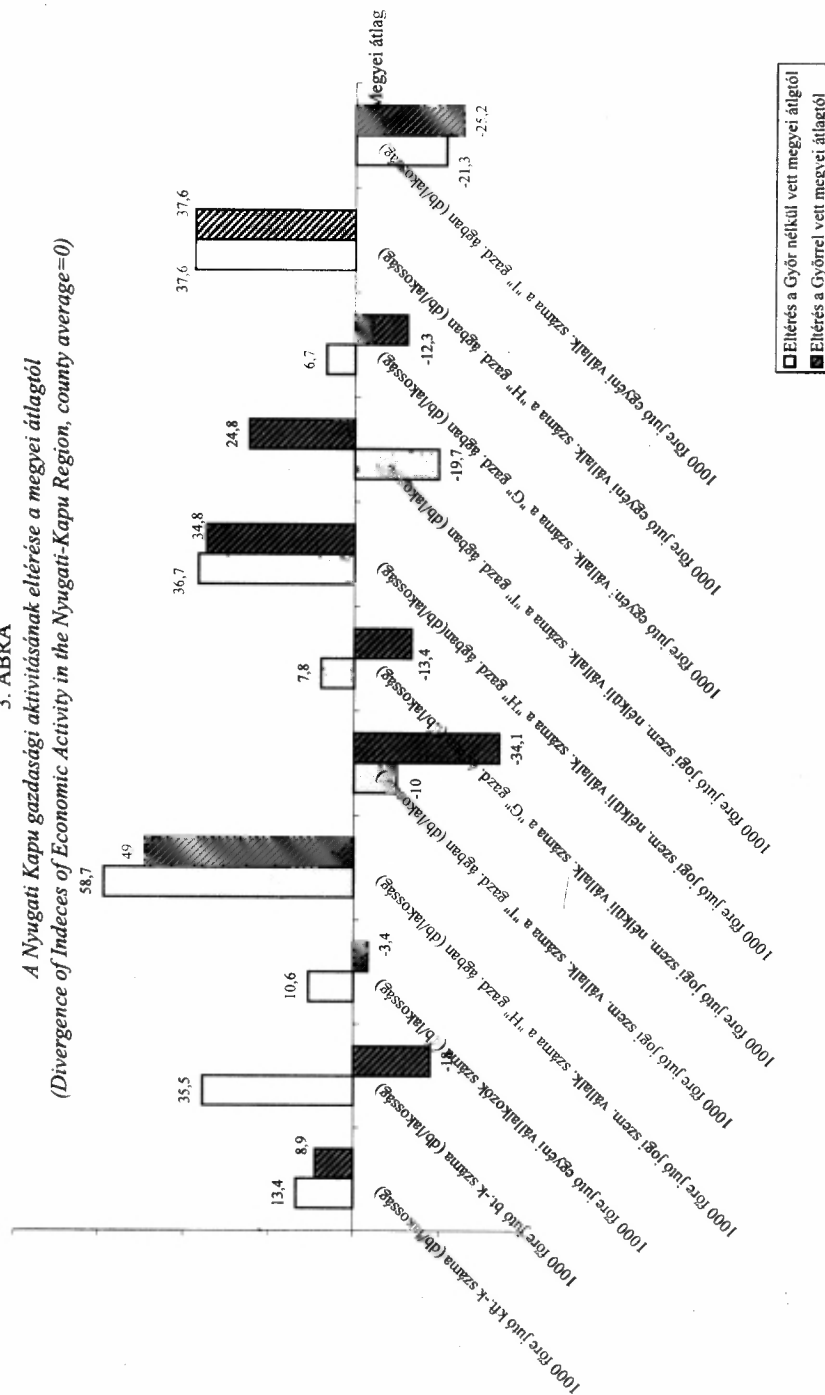
A nagy változások korszaka még nem zárult le, különösen egyes ágazatok - például a *mezőgazdaság* - nem mutatnak stabilitást, töretlen irányvonalat, stabil jövőképet. Éppen ezért megítélésünk meglehetősen sok bizonytalanságot hordoz, de úgy véljük, hogyha a térség iparának meghatározó ága az *élelmiszeripar*, akkor a mezőgazdaságnak, mint alapanyag termelő ágazatnak van jövője a térségben azért is, mert itt található a több mint egy évszázadra visszamenő tapasztalattal bíró agrár felsőoktatási és kutatási központ, Mosonmagyaróvár is.

A térség gazdasági szerkezete már tükrözi a földrajzi fekvéséből adódó arculatot, hiszen a kereskedelem, illetve a szálláshely- és vendéglátás szolgáltatás markánsan jelen van a térségben, nemcsak a térség városára, hanem kisebb településeire is jellemző (Levél, Hegyeshalom, Rajka). Az *idegenforgalom* jelentős szerepe nem a tipikus turisztikailag frekvenciát látott sajátosságokból származik, hanem a *határátkelő funkcióból* adódik. A megyén belüli jelentősége éppen a megyei átlagokhoz viszonyított értékekből tűnik ki. A vendéglátással kapcsolatos szolgáltatások valamennyi fajlagos értéke a megyei átlag fölött van, különösen magas, mintegy kétszeres a térségben a vendéglátóhelyek száma a megyei átlaghoz képest.

A tranzitbiznisz szerepét a térségben jól szemlélteti az, hogy míg a kereskedelmi szállásférőhelyek fajlagos értéke és az 1000 főre jutó vendégek száma is a megyei átlag fölött van, addig a tartózkodási idő a megyei átlag alatti. Ez az összefüggés is felhívja a figyelmet arra, hogy a későbbiekben törekedni kell a *turisztikai vonzerő növelésére*, két-három napos turisztikai csomagok összeállítására. A turisztikai létesítmények meglehetősen koncentráltan (az M1-es út menti településekben) helyezkednek el. A fő feladat nem is a térség megismertetése - hiszen a vendégek számából következik a térség ismertsége -, hanem a turizmus tranzit-jellegének oldása, amelynek egyik módja a tartózkodási idő növelése a természeti adottságok kihasználásával.

A gazdaság egészére igaz, hogy a pozitív folyamatok eredményei láthatóvá váltak a térségben. A térséget nem sújtja a munkanélküliség, a terciarizálódás folyamata nemcsak a térség városát, hanem több települést is érinti. A kiépült infrastruktúra és az autópálya, az adaptív képességgel rendelkező képzett és nyelvet ismerő szakembergárda stabil kis- és középvállalkozások létrejöttéhez járult hozzá. A minden településen megjelenő vegyes vagy teljes mértékben külföldi tulajdonú termelőüzemek biztos megélhetést nyújtanak a lakosságnak, s e jól működő, piacképes üzemek helyi adók formájában az önkormányzatok anyagi helyzetét is stabilizálni tudják (Mosonszolnok), de sok esetben szponzorként segítik a helyi civil szerveződések, oktatási intézmények.

3. ÁBRA
A Nyugati Kapu gazdasági aktivitásának eltérése a megyei átlagtól
(Divergence of Indices of Economic Activity in the Nyugati-Kapu Region, county average=0)

Forrás: Saját számítás a T-Star (KSH, 1996) alapján

Az infrastruktúra kiépítettsége

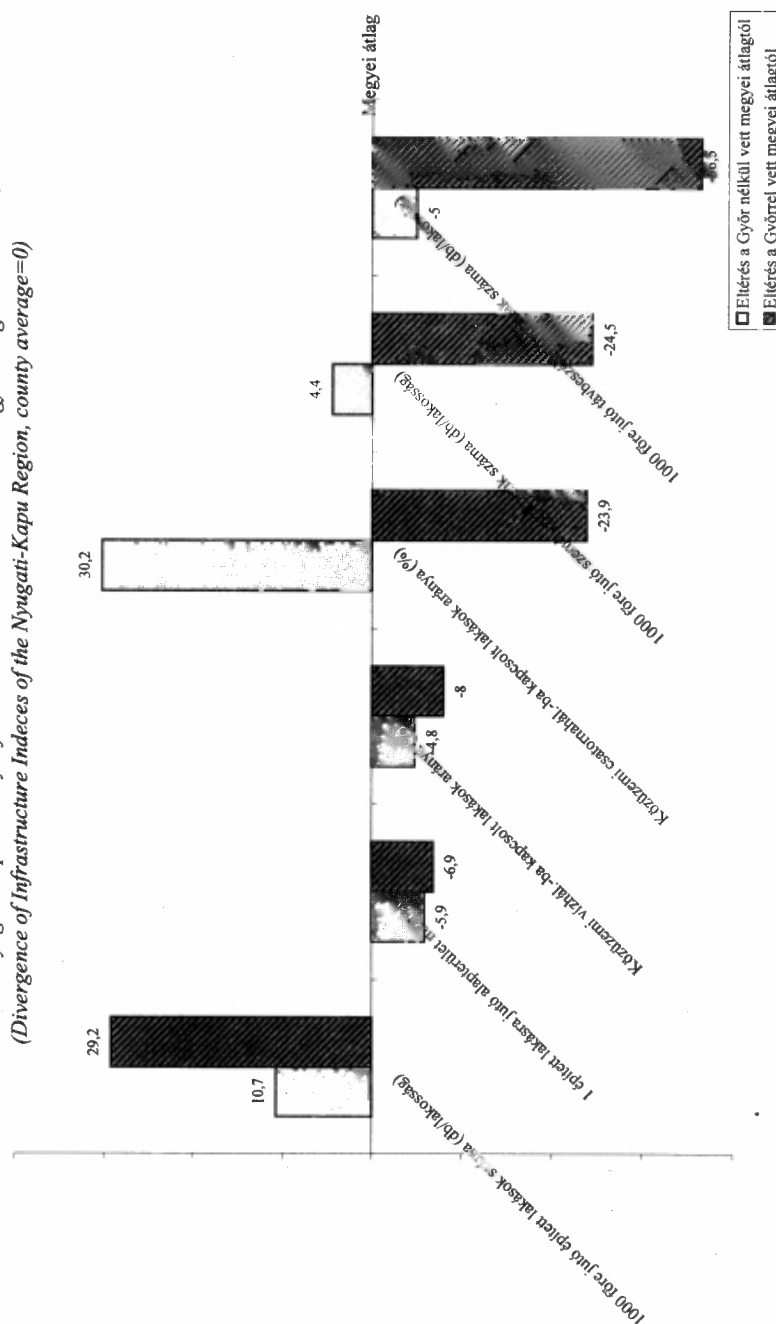
Ami a térség infrastrukturális ellátottságát illeti, nem vonhatunk párhuzamot a vonalas infrastruktúra kiépítettsége és a pozitív gazdasági folyamatok között. Összegezve megállapíthatjuk, hogy a térséget a nagy lakásépítési kedv és a hálózati infrastruktúra-építés - különösen, ami a csatornahálózatot illeti - jellemzi. A lakásépítési kedv nem egyenesen arányos a nagy alapterületű lakások építésével, amit az is mutat, hogy az egy lakásra jutó alapterület nagysága a megyei átlag alatt marad. A vonalas infrastruktúrán belül a gázhálózat építésének kezdetén áll a térség, jelenleg a szervezés folyik. Ugyanakkor sem a személygépkocsi állomány, sem a telefonellátottság nem utal arra, hogy prosperáló térségről van szó, erre utal a mutatók megyei átlagától való eltérése is. (4. ábra)

A kistérség földrajzi fekvése

A Nyugati Kapu térsége határmenti térség, de még ebben a tekintetben is különbözik az ország más, hasonló helyzetű területeitől. Az eltérések az alábbiakban ragadhatók meg:

- A térséghez tartozik az ország mindig is legfontosabb, Nyugat-Európa felé tekintő határátkelőhelye, Hegyeshalom.
- Itt hármashatár szakasz található, amely mindkét szomszédos ország felé élénk forgalmú határátkelővel rendelkezik (Hegyeshalom, Rajka) és mindkét határátkelőnél vasúti fővonal, főközlekedési út metszi a nemzeti határokat.
- Magyarországnak az 1990-es évek Közép-Kelet-Európában lejátszódó politikai folyamatok következtében jelenleg hét hármashatár szakasza van, de közülük legfontosabb, legnagyobb forgalmat lebonyolító a vizsgált térség, a Nyugati-Kapu. Ez következik a határátkelők forgalmából, s következik a földrajzi helyzetéből is. Ilyen tulajdonságokkal rendelkező hármashatár szakasza Magyarországnak ilyen rövid távolságon nincs még egy, hiszen a magyar-osztrák-szlovén határnál csak közúti, de nem országos jelentőségű átkelő van. A szlovén-horvát-magyar határnál két közúti átkelő s egy vasúti átkelő van, szlovák-ukrán-magyar határnál a záhonyi határátkelő Ukrajna felé országos, sőt európai jelentőségű, de a szlovákiai oldal felé az átkelés már távolabb esik, és kisebb jelentőségű. Az ukrán-román-magyar hármashatárnál Szatmárnémeti (Románia) felé van csak átlépés. A szerb-horvát-magyar hármashatár a politikai helyzet miatt gyakorlatilag alig üzemel, forgalma kicsi. Adottságaiban az általunk vizsgált határszakaszhoz hasonlítható a román-szerb-magyar hármashatár, de a határátkelők áteresztő-képessége és forgalma nem közelíti meg a Nyugati Kapuét, s a határátkelők egymáshoz viszonyított távolsága is jóval nagyobb.
- Ez az egyetlen olyan határátkelő, melyhez autópálya vezet, jelenleg Hegyeshalomhoz, de hamarosan elkészül az M15-ös szakasz is, s akkor Rajkához is, s ez az autópálya mindkét oldalon autópályához hasonló szintű és minőségű pályához csatlakozik.
- Figyelembe kell azt is venni, hogy ez a térség Szlovákia legfejlettebb térségéhez kapcsolódik, a fővároshoz Pozsonyhoz, mely alig 20 km-re található. Tehát valóban mondhatjuk, hogy még egy ilyen pozitív adottságokkal rendelkező határszakasza nincs az országnak.

4. ÁBRA
A Nyugati-Kapu néhány infrastruktúra elemének elérése a megyei átlagtól
(Divergence of Infrastructure Indices of the Nyugati-Kapu Region, county average=0)

Forrás: Saját számítás a T-STar (KSH, 1996) alapján

A településpotenciál

Annak a kérdésnek a megválaszolására, miszerint *mennyire homogén a térség*, a településpotenciál módszere szolgál. Ehhez településsoros mutatószámokat készítettem, s a vizsgált településkör valamennyi elemére egy sokváltozós, összesen 16 mutatóra épülő rangsort állítottam fel. Közülük három változó a *demográfiai* viszonyokról ad tájékoztatást (öregségi index, a vándorlási mérleg, és a munkanélküliségi ráta). Négy változó a *gazdasági aktivitást* jellemzi, mint az egyéni vállalkozói aktivitás, a társas vállalkozói aktivitás, és elkészítettem a településenkénti fajlagos értéket a "H", azaz a szolgáltatás és a vendéglátást érintő gazdasági ágra és az "I" szektorra is, mely a szállítást, raktározást posta és távközlési ágazatot foglalja magában. A harmadik csoportba a turizmusra jellemző fajlagos mutatók foglalnak helyet, a negyedik csoportot az *infrastruktúra* mutatói alkotják.

Az így kialakított mutatókat a Nyugati Kapu átlagához viszonyítottam, öt kategóriát állítottam fel. Minden egyes mutató értékét attól függően helyeztük el egy ötös skálán, hogy a viszonyított átlag körül, fölötté, vagy messze fölötté, alatta, vagy messze alatta van-e. Így minden egyes települést 16, 1-től 5-ig terjedő számérték jellemez. Feladatként e 12x16-os mátrix értékeit úgy kell sorba rendezni, hogy a sorrendet a homogenitás határozza meg. A rangsort a településátlaghoz hozzáadott településátlagtól mért átlagos eltérés adta, ahol a homogenitástól való eltérést büntető skalárral szoroztuk (büntető súly: 0,4). Az így előállított településsor a 16 változó alapján megállapított sorrendet tükrözi (5. ábra).

A települések így kapott sorrendje sok meglepetéssel nem szolgál. Nem meglepő, hogy a 12 település közül a térség városa, *Mosonmagyaróvár* került az *első helyre*. A további sorrend már rejt némi meglepetést, elsősorban azt, hogy az nem mutat szoros korrelációt a népességgel. A második helyezett *Levél* elsősorban az idegenforgalomban betöltött szerepének köszönheti helyezését, az osztályozás szempontjából többször megelőzi Mosonmagyaróvárt is ezekben a mutatókban.

A *középmezőny*t hét település alkotja, melyeknél a demográfiai jellemzők és a vállalkozási aktivitás meglehetősen homogén képet mutat. A lista alján Mosonszolnok, Újrónafő és Várbalog foglalnak helyet, közülük Mosonszolnok turisztikailag nem frekvenciált település, így a sorrendiség kialakításában a turizmusra vonatkozó értékek miatt került a "sereghajtó"-k közé.

A sorrendben az *utolsó* két helyet *Újrónafő* és *Várbalog* települések foglalják el. Meg kell jegyezni, hogy az értékek szórása a 16 település közül Újrónafő esetében a legnagyobb (33), ami jelzi a település helyzetének ellenmondásosságát. Bizonyos mutatókban, mint például a vándorlási egyenleg, a legelőkelőbb helyezést éri el, s így érthető, hogy az épített lakásszám is magas, ami a bevándorlók lakásépítési kedvére utal. Ugyanakkor a vállalkozói aktivitás és a kereskedelmi szállásférőhelyek tekintetében az utolsó kategóriába tartozik. Az utóbbi hiányzik a faluban, ebben előrelépés akkor várható, ha a kastélyt, mely a közelmúltig kórházként üzemelt, át tudják alakítani szállásférőhellyé. A településkörben Várbalog utolsó helyezése nem okoz meglepetést, az aprófalú szinte minden mutatójában a térségi átlag alatt maradt, talán a személygépkocsik magas száma figyelmeztet a közlekedési árnyék helyzetére. Jelenlegi helyzetén sokat javíthatna az Albertkázmérpusztán nyitható kerékpáros határátkelőhely, s ezzel megnyílhatna a turisták számára.

5. ÁBRA

Településpotenciál
(*Development Potential of Settlements*)

	Öregégi index	Vándorlási mérleg	Munkanélküliségi ráta	Vállalkozói aktivitás	Társas vállalkozói aktivitás	Társas vállalkozói aktivitás az "H" gazd. ágban	1000 főre jutó hollazár	1000 főre jutó vendéglátó hely	1000 főre jutó ker. férőhely	Idegenforgalmi vonzerő-leltár	Intézményi alap-ellátás	1000 főre jutó épített lakások száma	1000 főre jutó közüzemi csatornahál.-ba kapcsolt lakások száma	1000 főre jutó útbeszelő vonalak szám	1000 főre jutó személygépkocsik száma
MOSONMAGYARÓVÁR															
LEVÉL															
DUNAKILITI															
HEGYESHALOM															
RAKA															
JÁNOSMÓRIA															
FEKETERDŐ															
BEZENYE															
DUNASZIGET															
MOSONSZOLNOK															
ÚJRONAPÓ															
VÁRBALOG															

Jelmagyarzat

A Nyugati Kapu átlagát jóval meghaladó

A Nyugati Kapu átlaga feletti

A Nyugati Kapu átlaga körüli

A Nyugati Kapu átlaga alatti

A Nyugati Kapu átlagától jóval elmaradó

* "H" gazdasági ág: Szálláshely szolgáltatás, vendéglátás
* "I" gazdasági ág: Szállítás, raktározás, posta, távközlés

Forrás: Saját számítás

A sorrend és a sorrendiséghez tartozó szórás-értékek egy *kvázi homogén térség* jegyeire utalnak. Ugyanis abból, hogy a rangsorban a térség városa nem különül el arra következtethetünk, hogy hasonló fejlettségű, csak kisebb népességszámú települések veszik körül. Ez alól csak a rangsor alján elhelyezkedő két település kivétel (Újrónafő és Várbalog), melyek a lemaradás relatív jegyeit hordozzák.

A térség a tipikus vidéki térségektől abban különbözik, hogy itt a város és térségének településpotenciálja nem válik ketté, van a térségben a városon kívül három-négy olyan település, amelyik fajlagos mutatóiban a városhoz hasonló jegyeket hordoz, mint például Levél, Dunakiliti, Rajka, Jánossomorja. A 12 település közül mindössze két település van, amelyek a relatív lemaradás jegyeit hordozzák, Újrónafő és Várbalog, de közülük is Várbalog az egyértelműen leszakadó. Ezek a vizsgálatok arra engednek következtetni, hogy a Mosonmagyaróvár és Várbalog elhagyása esetén szinte homogén a térség.

A fejlődést gyorsító tényezők

A fejlődést soha nem egy tényező váltja ki, hanem vannak tényezők melyek erősítik, vannak melyek gyengítik a annak folyamatát, s ezek egymásra hatva mindkét irányban érződnek. Ebben a térségben a fejlődést erősítő, sőt a fejlődésben egymást erősítő tényezők figyelhetők meg.

Az egyik ilyen ösztönző tényező a *határmenti fekvés*, az osztrák határmentiség, a nálunk jóval fejlettebb térséghez való kapcsolódás. Már az 1980-as évek közepétől, amikor a gazdaság liberalizációja elindult, majd később a határ is egyre nyitottabbá vált, elindult először lakossági szinten, majd a gazdasági szereplők között is a kapcsolatteremtés, az együttműködés. Ezt erősítették azok a *rokon kapcsolatok*, melyek számai a második világháborúhoz és az 1956-os forradalomhoz vezetnek vissza. A német nemzetiségű Mosonszolnok, Jánossomorja, Levél, de még Rajka és Dunakiliti esetében is a települések lakossága élénkítette kapcsolatait a második világháború után kitelepített falubeliekkel, rokonokkal, melyek először a személyes kapcsolatok erősítésében kerültek felszínre, majd a gazdaságban vegyes vállalatok, vagy teljes német, vagy osztrák tulajdonú cégek formájában. Ezt a folyamatot segítette a *német nyelv ismerete*, mely ezekben a településekben sokak számára az anyanyelvet jelenti. A német nyelv tudása a határon túli munkavállalást is lehetővé tette, és legálisan vagy illegálisan, de már az 1980-as évek végén megindult a munkavállalók serege a határon túlra, közülük legtöbben mezőgazdasági idénymunkát vállaltak, de jelentős számú volt a mesteremberek munkavállalása is.

A külföldi munkavállalásnak kettős hatása volt, részben megoldotta az 1990-es évek elején jelentkező munkanélküliségi problémát, illetve gazdasági kapcsolatok építését indukálta. Így a gazdasági tapasztalatok és a gazdasági társaságok indításához szükséges tőke és kapcsolatrendszer egyszerre volt jelen. Ezért jellemző a térségben a nem nagy tőkével, de stabilan működő kis- és középvállalkozások köre, a kevés osztrák tőkével megalapított vegyes vállalatok magas száma. Röviden úgy fogalmazhatjuk, hogy magas a térség lakosságának adaptációs képessége.

A kapu-szerepből, a határátkelő funkcióból adódik a *tranzitforgalom* nagysága. Ezt a forgalmat felismerve kereskedelmi szállásférőhelyek kialakításával (amelyek fajlagos értéke meghaladja a megye bármely térségének átlagát), éttermek, kereskedelmi egységek nyitásával sikerült a térségben megállítani. E funkciók

erősítésével elindult a térségben a *tercierizálódás* folyamata, a munkaerő - beleértve a női munkaerőt is – lekötése a szektorban. Tehát a térségben a foglalkoztatás valódi átstrukturálódása indult el. Ez a folyamat főleg az *autópályát és az M15-ös utat érintő településekben* figyelhető meg, sajnos az erőmű okozta *környezeti gondok*, majd politikai viharok, a Hágai Nemzetközi Bíróság döntésére való várakozás *visszafogta a turizmus fejlődésének pozitív folyamatait* a társulás által érintett szigetközi településekben. A települési önkormányzatok döntéshozói és a potenciális vállalkozók várakozó álláspontra helyezkedtek, visszafogták a természetes növekedés ütemét. Ma ezekben a falvakban (Feketeerdő, Dunasziget) megjelentek a külföldiek, az osztrákok, de nem mint turisták, hanem elsősorban mint ingatlanvásárlók.

A pozitív folyamatok eredményei láthatóvá váltak a térségben. A térséget nem sújtja a munkanélküliség, a terciarizálódás folyamata nemcsak a térség városát, hanem több települést is érinti. A kiépült infrastruktúra és az autópálya, adaptív képességgel rendelkező képzett és nyelvet ismerő szakembergárda stabil kis és közép vállalkozások létrejöttéhez járult hozzá. A minden településen megjelenő vegyes vagy teljes mértékben külföldi tulajdonú termelőüzemek megélhetést biztosítanak a lakosságnak, s helyi adók formájában az önkormányzatok helyzetét is stabilizálják.

Nyugati-Kapu – sikerrégió

Az utolsó kérdésre kell még válaszolnunk, azaz "sikerrégió"-nak nevezhető-e a térség? Ehhez elsősorban azt kell tudnunk, hogy ez a fogalom valójában mit is takar. Úgy véljük, a sikeres régió mást jelent keleten és mást nyugaton. Mindig egy nagyobb gazdasági egységbe kell belehelyezni a vizsgált térséget ahhoz, hogy el tudjuk dönteni sikerességét, azaz a kérdés az, hogy a meglévő adottságait mennyire volt képes kihasználni, lehetőségeivel mennyire tudott élni. Ez a képlet többszereplős, részesei a lakosság, az önkormányzat, a gazdasági és civil szervezetek stb.

Ez a térség földrajzi helyzetét tekintve kedvezményezett. De nem beszélhetnénk sikerekről, ha ezzel az adottsággal nem tudott volna élni, a sikerhez tehát a helyi társadalom adaptív tagjai és a döntéshozói jelentősen hozzájárultak. A háború után elzárt térség a nyitásra tudatosan készült, és a határmentiség előnyét kihasználva a külső kapcsolatokra alapozta gazdaságát, beleillesztve ebbe a tranzitfogalom kínálta turizmus-fejlesztést is. Ma a Nyugati-Kapu térségében lejátszódó folyamatokat sikeresnek tekinthetjük, a térség a rendszerváltás után sikerrégióvá vált, de ennek megőrzése csak az előremenekülés stratégiájával. a mindennapok kemény munkája árán lehetséges.

A sikeresség nem jelenti a tökéletességet, itt is megtaláljuk a térséget jellemző gyengeségeket, a leselkedő veszélyeket, de mint azt a térség *SWOT-analízise* is mutatja, több az erősség, és a lehetőség a térségben, mint a negatív folyamatokra utaló jel.

*A térség SWOT-analízise*Erősségek

- földrajzi fekvés
- jó infrastruktúra
- autópálya
- hármashatár
- európai közlekedési folyosók metszéspontja
- kedvező gazdasági szerkezet
- alacsony munkanélküliség
- külföldi tőke a gazdasági egységekben
- erdőgazdálkodás súlya magas
- kedvező demográfiai állapot
- relatív fejlett térség
- természetvédelmi területek (Szigetköz, Hanság)
- hatalmas tranzitforgalom
- nagy szálláshely kínálat
- sok vendég, magas a külföldiek aránya
- a térség városa tagja lett a szövetségnek

Lehetőségek

- Bécs-Pozsony-Győr eurorégió
- hármashatármenti együttműködés
- termálvíz
- határátkelési funkció erősítése
- raktározási funkció erősítése
- raktárbázis kialakítása
- logisztikai központ kiépítése
- szállítmányozás ágazatban súlyának növelése
- a Fertőmenti és Dunamenti kerékpárút összekapcsolása
- be- és kiáramló utazók pár napos tartózkodással való leköttetése
- üdülőterületek kialakítása Szigetközben
- üdülési programcsomagok kidolgozása
- vendégváró szakemberek képzése különböző szinten és formában
- szolgáltatási szektor fejlesztése
- különböző nemzetiségek kultúrájának egymás között élése
- civil szervezetek erősítése
- határon túli munkavégzés
- teljes települési infrastruktúra kiépülésben
- kamarák gazdaságsszervező funkciója
- térségfejlesztési iroda működtetése
- a térség városában kihasználni az egyetem bázisán elindítható innovációs centrumot

Gyengeségek

- Szigetköz problematikája
- környezeti szabályozás
- rekultiválatlan kavicsbánya területek
- rekultiválatlan ipartelepek
- szennyezés-érzékeny talaj
- településközi utak hiánya
- szerény idegenforgalmi vonzeró
- belvízveszély
- kevés vendégéjszaka
- térségi turizmus marketing hiánya
- kevés és rendszertelen programajánlat

Veszélyek

- határmentiség - romló közbiztonság
- veszélyeztetett ifjúság
- munkaerő hiány
- óriási tranzitforgalom - bűnözés növekedése - veszélyeztetett réteg a fiatalság
- turisztikai programajánlat szegényes
- Bős-Nagymaros ügyben elhúzódó állásfoglalás, bírósági per

A térséganalízis eredményeire támaszkodva és a SWOT analízis meghatározását követően a térségre vonatkozó fejlesztési koncepció legfontosabb alapelveit kerültek meghatározásra, majd ennek segítségével a prioritásokat, s azok programjai fogalmazódtak meg a helyi döntéshozók, és a térségfejlesztésben érdekelt minden más szereplők segítségével.

A térségfejlesztési koncepció alapelvei

A koncepció elkészítésének alapja kettős, egyik oldalról az 1996-ban elfogadott Győr-Moson-Sopron Megyei Területfejlesztési Koncepció megszabja a térség fejlesztésének legfontosabb csomópontjait, a megyeifejlesztésben elfoglalt helyét, amely helyi program készítése során követendő. A koncepció készítésének másik oldala a mikrovizsgálatok alapján elkészült térséganalízis, amelynek eredményéből, a szintézisből a konkrét stratégiai irányok és a térségfejlesztéshez szükséges programok megfogalmazása következik.

A legfontosabb igazodási pontok:

- A térség a kvázi fejlett Győr-Moson-Sopron megyén belül is nagyjából az a gazdasági innováció pólusterületéhez tartozik;
- A nyugati határmentiség önmagában hordozza a gazdaság átstrukturálódásának felgyorsulását;
- Közlekedési ellátottsága, s ebből fakadó szerepe egyedülálló az országban;
- A Bécs-Pozsony-Győr formálódó eurorégió része.

Az igazodási pontokból már következik:

- nem elmaradott térség;
- nem depressziós térség;
- nem rurális jegyeket hordozó térség.

Hanem:

- kedvező népességstruktúrájú;
- kedvező humán tőkével rendelkező;
- kedvező gazdasági szerkezetű és aktivitású;
- a munkanélküliség nagyon alacsony;
- a terciarizálódás folyamata a térség falvait is érinti.

Sikerének titka:

szubjektív tényezők:

- innovációra képes lakosság
- a helyi döntéshozók adaptív képessége, széles-látókörűsége
- az önkormányzati döntéshozók együttműködési készsége
- a beáramló tőke fogadóképességének megteremtése

objektív tényező:

- földrajzi fekvés

A térség fejlődése számára szerencsésnek nevezhető tényezők csak akkor válnak valóban hatásossá, akkor erősítik a folyamatokat pozitív irányba, ha tudatos, összehangolt stratégiaépítés folyik. Ez a stratégiaépítés már a 90-es évek elején elkezdődött, részben azzal, amikor a településszövetség gondolata érlelődött, s elindult egy alulról építkezés folyamata, részben azzal, hogy a megye a magyar megyék közül nagyon sokat megelőzve, elsők között kezdte el a megye számára a fejlesztési koncepció előkészítését, majd elkészíttetését. E két irányból elindult folyamat erősítette egymást, s korán elvezetett a tudatos térségfejlesztéshez.

A térségfejlesztés folyamata és fő pillérei

A térségfejlesztés egy folyamat, és soha nincs “elég fejlett” térség. Ha ez a folyamat megtorpan vagy megáll, az magában hordozza a visszalépést. Csak egy út lehetséges, az előremenekülés. Tehát ebben a fejlett, illetve a kvázi-fejlett térségben a fejlődés folyamata csak akkor lesz töretlen, ha stratégiai irányokhoz igazodva akciótervet valósítanak meg, ha van mihez igazodniuk, ha van mit megvalósítaniuk. Mindehhez alapvetően három alapvető fontosságú elemre van szükség:

A három pillér:

- meghatározott *prioritások* és az abból következő *programok*;
- a térségfejlesztés *szereplői*, akik/amelyek lehetnek személyek, betöltött funkciók és intézmények;
- *források*.

Az eredményes területfejlesztés kistérségi szinten is csak akkor működik, ha mindhárom szegmens jelen van és részt is vesz a folyamatban.

A térséganalízisből következő prioritások és programjai

A prioritások, főbb fejlesztési irányok csak akkor térségspecifikusak, ha a térséganalízis megállapításain alapulnak. De minden hazai kistérség fejlesztési prioritásait két célirányzat alá kell rendelni, a térséganalízis eredményeitől függetlenül. Ez a két célirányzat:

- A humán erőforrások fejlesztése;
- Környezetbarát gazdaságfejlesztés a fenntartható fejlődés elvei alapján.

A Nyugati-Kapu Térségfejlesztési Társulás számára hat prioritás meghatározására került sor (a prioritások sorszáma nem jelenti a fontosságuk sorrendjét). Az egyes prioritások több programot és alprogramot tartalmaznak.

A Nyugati-Kapu Térségfejlesztési Prioritásai:

- A. prioritás:* Közösség-építés.
- B. prioritás:* Tercierizálódás folyamatának erősítése, a turizmus fejlesztése.
- C. prioritás:* A térség K+F tevékenységének összekapcsolása a mezőgazdasági és élelmiszeripari tevékenységgel.
- D. prioritás:* Tájkép és tájérték, a környezet védelme.
- E. prioritás:* Az infrastruktúra és közlekedési hálózat fejlesztése.

A. prioritás: a közösségépítés prioritáshoz rendelt programok:

A térségfejlesztés alapvető célja az adott területen élő népesség életminőségének javítása. Külső beavatkozással elérhető a gazdaság egyes ágazatainak fejlesztése, ezzel például a munkanélküliség csökkentése, a helyi jövedelmek emelése. Ha a fejlesztés idegen testként épül be, akkor az idegen testet a “szervezet” könnyen kidobhatja, vagy maga az idegen test választja ezt az utat. Ez csak arra utal, hogy egy külső fejlesztés csak akkor szolgálja a fejlődést, ha az ott élők el tudják fogadni, sőt fontossága a közösség részéről fogalmazódik meg.

A fejlesztési programokat meg kell ismertetni a helyi lakossággal, annak különböző rétegeivel ahhoz, hogy először csak felkeltse a figyelmüket, majd véleményükkel a folyamatokat befolyásolni is tudják. Eredményes programokhoz nem elég a forrás megszerzése, a program elfogadtatása is szükséges, ezért a közösség-építésnek hatása van a jövőkép formálására, amely az egész térséget érinti.

A közösség-építés sokszereplős folyamat, melynek szintjei a következők:

- Lakossági;
- Helyi döntéshozói szint;
- Gazdasági szereplők;
- Helyi katalizátorok (pedagógusok, civil szervezetek aktív tagjai);
- Térségi prominencia.

A folyamat lépései:

1. A térségfejlesztési koncepció megismertetése különböző rétegekkel;
2. A civil szervezetek bevonása a térségfejlesztés folyamatába, a programok ismertetésébe;
3. Image építés;
4. Monitoring rendszer a térségfejlesztési feladatokra;
5. A helyi társadalom építése;
 - 5.1. alprogram: veszélyeztetett (alkohol, drog) rétegek (ifjúság) kezelése;
 - 5.2. alprogram: munkanélküli réteg képzése, átképzése;
 - 5.3. alprogram: ifjúsági programok (pl. sportrendezvények, kulturális rendezvények);
 - 5.4. alprogram: civil szervezetek létrehozása, erősítése (pl. nyugdíjasok egylete, vendégvárók egyesülete, stb.)
6. Az eurorégió építése - euro-mikrorégió építése.

B. prioritás: A tercializálódás folyamatának erősítése, a turizmus fejlesztése prioritás programjai

A térséganalízis eredményei azt mutatták, hogy a gazdaság szerkezetében túlsúlyban van a terciér szektor aránya, a meglévő vállalkozások többsége ebben a szektort képviseli, a térségben a kereskedelemnek, a vendéglátásnak és az átmenő turizmusnak meghatározó szerepe van. Ezt a funkciót kell tovább erősíteni, mely csak összehangolt programokkal képzelhető el.

1. Komplex turisztikai program készítése.
2. Vendégváros szakemberek képzése.
3. A turisztikai kínálat növelése, a programkínálat lebontása és összehangolása a három mikrotérre vonatkozóan
 - 3.1. Hanság mikrotér szálláskínálat bővítése, a mikrotér bekapcsolása a turizmus áramlatba.
 - 3.2. Korridor települései: a turisták tartózkodási idejének növelése.
 - 3.3. Szigetköz települései: üdülőterületek kialakítása, szolgáltatási szektor bővítése.
4. Szállítmányozási és raktározási funkció bővítése.

C. prioritás: A térség K+F tevékenységének összekapcsolása a mezőgazdasági és élelmiszeripari tevékenységgel

Óriási előnye a térségnek a Mosonmagyaróváron működő egyetem. Jelenleg ennek hatása az egész térségben nem érezhető. A rendszerváltás után a mezőgazdasági ágazat válsághelyzete kihatott a mezőgazdasági felsőoktatásra is, megjelentek a túlképzés tünetei, de egyúttal szükség volt a megváltozott piaci és termelési körülményekhez alkalmazkodó szakemberek képzésére, a korábban végzett szakemberek átképzésére. Az agrár-felsőoktatás túlélte a válságos éveket, a képzés iránti igény ma is fennáll. A térség részben az egyetemi oktatók száma miatt, részben a térségben lévő agrár felsőoktatás hatása miatt, és a korábban nagy területeket lefedő tangazdaságok működéséhez szükséges szakember gárda miatt is nagyon gazdag agrár szakemberekben. Ezt a szellemi tőkét kamatoztatni kell, s a térség mezőgazdaságában a szellemi tőkére alapozott minőségi agráriumot kell előtérbe helyezni. A kutatóbázis és a termelők közötti kapcsolatot a lehető legszorosabbra kell szőni. Ki kell választani azokat a profilokat, melyekben ez a kapcsolat kiépíthető, s így egy K+F tevékenységgel átszőtt agrárágazat jelenhet meg a térségben.

1. Az agrárprogram kidolgozása;
2. Együttműködésen alapuló kapcsolatépítési program a helyi mezőgazdasági termelők és az egyetem között;
3. Dán típusú szövetkezetek szervezése;
4. Az agrárkamara és a gazdák közötti kapcsolat mélyítése;
5. A termelés és az értékesítés konfliktusának oldása.

D. prioritás: A tájkép és tájérték, a környezet védelme prioritás programjai

A térség szigetközi településeire és a korridor mikrotérre a *Szigetköz Rehabilitációs és Térségfejlesztési Terve*, a Hanság mikrotérre a *Fertő-Hanság Térség Regionális és Tájrendezési Terve* részletes feltárást végzett a táji értékekre vonatkozóan és részletesen megfogalmazta a legfontosabb akciókat azok, s a környezet védelmére. Ezek ismeretében fogalmaztuk meg ennek a prioritásnak a programjait.

1. Faluszépítő és egységes kép kialakító program - térségi szintű szervezés;
2. Vízbázis-védelem program;
3. Bányatavak rekultivációs program;
4. Vörösiszap- kezelés és ártalmatlanítás program;
5. Zöldfolyosó program;
6. Krisztina-berek lágyturizmus programja;
7. Az épített környezet védelme program: sváb házak rehabilitációs terv.

E. prioritás: Az infrastruktúra és a közlekedési hálózat fejlesztése

A "D" és az "E" prioritás sok esetben összekapcsolódik, hiszen akár a hulladék elhelyezés, akár a szennyvíz-csatornázási program legalább annyira a környezetvédelemhez is tartozik, mint amennyire a infrastruktúrához sorolható, hiszen ezen infrastruktúra építés szolgálja a környezetvédelmet.

1. A gázprogram befejezése, településenkénti fogyasztói rákötések - településen belüli úthálózat helyreállítása;
2. A szelektív hulladékgyűjtés megszervezése, a lakosság felkészítése;
3. Hulladékudvarok kialakítása;
4. Kerékpáros útvonalak kijelölése, kitáblázása (K4: Dunakiliti-Mosonmagyaróvár-Krisztina berek);
5. Településközi utak építési programja, ütemezése;
 - 5.1. Várbalog-Mosonszolnok/Irénmajor-Hegyeshalom útszakasz megépítése;
 - 5.2. Jánossomorja-Újrónafő útszakasz megépítése;
 - 5.3. A Jánossomorja-Acsalag útszakasz kiépítése (kapcsolódás Tóközhöz).

További lépések a siker felé

A térségfejlesztés folyamata megíúsulhat, ha a prioritások és programjaik nem jutnak túl a megfogalmazáson, a megvalósításukhoz nem gondoskodunk az egyes folyamatokban résztvevő szereplőkről és ha nem vesszük számba a megvalósításhoz szükséges pénzügyi eszközök forrástérképeit. A térségre vonatkozó területfejlesztési koncepció ezeket is tartalmazza. Ennek elkészülte után a területfejlesztés sikerének titka a prioritásokhoz tartozó programok megvalósítása a részletes projektekre történő bontással. Ez lassú folyamat, melynek eredménye csak hosszabb távon mérhető le, s csak akkor lesz eredményes, ha lehetőségekkel mind a lakosság, mind az önkormányzat döntéshozói, mind a gazdasági szervezetek élni tudnak, és élni akarnak. Az eddigi partnerségi viszony, az adaptációra képes helyi szereplők és a térség társadalmának, gazdaságának nyitottsága döntően hozzájárult a térség eddigi sikeréhez, de megtartásához nélkülözhetetlenek a további erőfeszítések, melyekre szépszámmal találunk példákat.

A koncepció elfogadása óta a korábbinál is céltudatosabban folyik a térségfejlesztés. A prioritások programjainak megfelelően még ebben az évben elkészül a turizmus és az agrárium fejlesztési programja, a szervezési előkészületek után a közeljövőben alakul meg a Nyugati-Kapu, illetve a szomszédos osztrák és szlovák kistérségek együttműködésén alapuló „mini eurorégió”, mely a nyitottságával, lehetőségeivel az újszerűség és a további siker záloga lehet.

Irodalom

- A térségfejlesztés társadalmi és gazdasági feltételei a Nyugat-Kapu településeiben I. (1997) Közlemények 54. (Témavezető: Szörényiné Kukorelli Irén) MTA RKK Nyugat-Magyarországi Tudományos Intézet, Győr, 135 o.
- A térségfejlesztés társadalmi és gazdasági feltételei a Nyugat-Kapu településeiben II. (1997) Közlemények 65. (Témavezető: Szörényiné Kukorelli Irén) MTA RKK Nyugat-Magyarországi Tudományos Intézet, Győr, 45 o.
- G. Fekete É. (1997) A kistérségi tervezés néhány sajátossága. *Tér és Társadalom* 3. sz. 101-106. o.
- Guo, R. (1996) *Border Regional Economics*. Physica Verlag Schpringer Verlag Co. 1996. Heidelberg 185 o.
- Győr-Moson Sopron megye területfejlesztési koncepciója (Témavezető: Rechnitzer János) V. köt. Koncepció. MTA RKK Nyugat-Magyarországi Tudományos Intézet, Győr, 1996
- Kovács Géza (1997) Tapasztalatok és megfontolások a fejlesztési koncepciók továbbfejlesztéséhez *Tér és Társadalom* 3. sz. 107-112. o.
- Szörényiné Kukorelli Irén (1995) A határon átnyúló kapcsolatok Győr-Moson-Sopron megye határmenti településeiben. Enyedi Gy. (szerk.) *Bécs-Pozsony-Győr gazdasági háromszög együttműködési lehetőségei és jövőbeli perspektívái* (kutatási jelentés) MTA RKK Nyugat-Magyarországi Tudományos Intézet Közleményei 9., Győr, 20 o.
- Szörényiné Kukorelli Irén (1996) Határon átnyúló térkapcsolatok a Nyugat-Dunántúlon. Pál Á, Szónokyné Ancsin G (szerk.) *Határon innen - határon túl*. JATE Gazdaságföldrajzi Tanszék - Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Gazdaságföldrajzi Tanszék, Szeged, 354-366. o.

SECRETS OF SUCCESS OF THE „NYUGATI-KAPU” REGION: PLANS AND ACTIONS FOR DEVELOPMENT

IRÉN SZÖRÉNYI

The study aimed at reviewing the main factors of the success of the micro-region of “Nyugati-Kapu Regional Development Association”. We focused on human, geographical and environmental conditions of development. Geographical situation determined by the vicinity of the national border and transportation routes of international importance are a major potential for economic development. It must be exploited by the local leaders and entrepreneurs through initiation of international co-operation and extension of economic relations. In this way, favourable geographical conditions must be combined by “human factors to achieve social progress in the region. A concept for regional development that rests on the analysis of endogenous resources and geographical potential (summarised in the SWOT analysis) shall give a further stimulus for the collaboration and success of mutual programs. The study also presents the priorities and programs that based on the concept and should be realised in the region.